

Hverdagsheltene

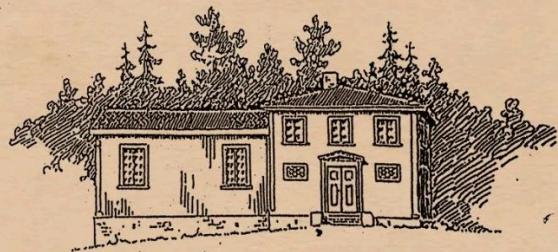
Husmødrene ble kalt hjemmets finansministre og engasjerte seg i samfunnet. Likevel har de havnet i skyggen når vi skriver historien om det 20. århundre, mener historiker Iselin Theien.

Husmorskolene ble sett på som et viktig ledd i profesjonaliseringen av husmoren, og hadde bred politisk støtte. Bildet er fra Stabekk husmorskole i 1959., Foto: Leif Ørnelund, Eier: Oslo Museum

«Det var ikke de store og dramatiske hendelsene som ble skrevet ned i kvinneforeningens protokoller», skriver Iselin Theien i forordet i boka *Damene i Fiolveien*. «Likefullt er det et stykke norgeshistorie», fortsetter hun. Her har sekretærene i Simensbråten kvinneforening flittig notert seg stort og smått om juletreffester, sommerturer og møter i foreningshuset på Simensbråten, Nordstrand i Oslo.

ISELIN THEIEN

DAMENE I FIOLVEIEN

EN HISTORIE OM
NORSKE HUSMØDRE

RES PUBLICA

Historiker Iselin Theien har skrevet boka *Damene i fiolveien* – en historie om norske husmødre (2020), om Simensbråten kvinneforening på Nordstrand i Oslo. Foto: Res Publica

– Jeg hadde lenge vært på utkikk etter kilder til hverdagslivet som jeg kunne følge over tid, forteller Theien.

Iselin Theien er historiker, og har forsket på blant annet krigshistorie, rasjonering og forbruk, samt gitt ut biografier om Sonja Wigert og C.J. Hambro.

Med boka *Damene i Fiolveien* vil hun vise fram husmødrenes hverdag – og at de slett ikke var så isolerte som man kanskje skulle tro.

Da hun kom over kvinneforeningens protokoller i Oslo byarkiv, var begeistringen stor.

Foreningen ble opprettet i 1915, mens protokollene strekker seg fra 1939–2001.

– Dette er et arkiv som går rett inn i husmødrenes storhetstid, sier hun.

Hjemmets finansminister

Protokoller fra Simensbråten kvinneforenings første 24 år mangler, men fortsatt er det et viktig innblikk i en periode der Norge virkelig satset på husmødrene.

– Husmødrenes storhetstid løper parallelt med sosialdemokratiets. Sosialdemokratene i Sverige omfavnet husmoren på slutten av 20-tallet. Før det hadde man sett på husmoren som en borgerlig skikkelse, sier Theien.

– Blant arbeiderkvinnene var det vanlig at kvinnene hadde ansvar for å forvalte mannens inntekt og få endende til å møtes. I borgerlige familier var det oftere slik at kvinnene nærmest fikk lommepenger.

– *Hvorfor omfavnet de husmødrene i denne perioden?*

– I Sverige lanserte man ideen om folkhemmet. Altså at samfunnet skulle bygge på de samme verdiene som et godt hjem: likhet, omsorg, samarbeid og hjelpsomhet. Husmoren målbar disse egenskapene, forteller Theien.

– Flere kvinner i denne perioden fikk råd til å være hjemme på heltid, og for mange arbeiderkvinner var dette en seier. I tillegg var det at kvinnene ble skvist ut av arbeidslivet i det tøffe arbeidsmarkedet i 1930-årene til menns fordel.

I Norge var forbrukersamvirket viktig for å heve husmorens status. Samvirkene ble sett på som «den tredje søylen» i arbeiderbevegelsen, og samvirkelagene omtalte husmoren som «hjemmets finansminister». Mens mannen var i arbeid og produserte, forvaltet kvinnen verdiene.

– At dette ble gjort med kyndig hånd ligger nettopp i navnet finansminister, mener Theien.

– Det ble også sett på som viktig for nasjonaløkonomien at husholdningens økonomi ble brukt på en fornuftig måte.

De lærte mye om å forvalte hjemmets ressurser på husmorskolene som oppsto på slutten av 1800-tallet og eksisterte til ut på 1970-tallet. I 1919 anbefalte en komité nedsatt av regjeringen fem måneder obligatorisk husmorskole, men forslaget fikk ikke gjennomslag. Husmorskolene ble likevel sett på som et viktig ledd i profesjonaliseringen av husmoren, og hadde bred politisk støtte, såvel som fra de ulike foreningene for husmødre.

Lærer og elever ved husmorskolen på Tolga i Østerdalen, 1940.

I historien om det 20. århundre får første og andre verdenskrig mye plass, av naturlige årsaker. Men det er også et århundre med mange hverdager – som alle andre. De er ikke like lett å få øye på i ettertid som fortellinger om helter og motstand. Med *Damene i Fiolveien* får vi et innblikk i husmødrenes erfaringer med krigen.

– Det er rom for mer oppmerksomhet om husmødrene innsats under krigen, sier Theien, som understreker at flere kvinner også var aktive i motstandsbevegelsen.

Hun er likevel tydelig på at det finnes flere utgivelser som nettopp vier kvinner og husmødre oppmerksomhet under krigen, og trekker blant andre fram femte bind i Aschehougs bokserie *Norge i krig* av Guri Hjeltnes.

– Hjeltnes har her gjort et pionerarbeid. Her ser hun nærmere på hverdagslivet og hvor strevsomt det var, forteller Theien.

Det var varemangel og lange køer for å kjøpe rasjonene. En husmor kunne ende opp med å stå en halv dag i kø. Om hun fikk tak i alle varene hun hadde rasjoneringsmerker til, var det ofte ikke nok til hele familiens ernæringsbehov, skriver Theien i boka.

“

Vi trekkes mot krigens dramatikk, selvfølgelig. Og jeg mener heller ikke at man ikke skal skrive om det.

Husmødrene ble da også hyllet etter krigen av blant andre Høyres Herman Smitt Ingebrigtsen og Arbeiderpartiets Martin Tranmæl. «Når en nå ser tingene i sammenheng, vil man forstå hvilken grunnleggende betydning kvinnen holdning var», uttalte Tranmæl, som roste husmødrene for å holde «hjemmene, og dermed den store, felles fronten samlet».

– Jeg tenker vel at oppmerksomheten i forhold til husmødrenes innsats ikke er proporsjonal. Da tenker jeg ikke bare på deres bidrag under krigen, men også på hvordan vi skriver historien mer generelt, sier Theien.

Mat har alltid vært viktig. Det var det også under andre verdenskrig, påpeker hun.

– Vi trekkes mot krigens dramatikk, selvfølgelig. Og jeg mener heller ikke at man ikke skal skrive om det. Men husstell og det repetitive preget det har, har en tendens til å havne i skyggen.

Et rikt foreningsliv

I 1896 ble Norske Kvinners Sanitetsforening stiftet. I 1898 kom Hjemmenes Vel, senere Norges husmorforbund (1933), som i 1997 skiftet navn til Norges Kvinne- og familieforbund. Husmødrene i Simensbråten gikk i 1915 sammen og stiftet sin egen forening med formål om å bygge et forsamlingshus i Fiolveien. Dette er bare et par av de mange kvinneforeninger som eksisterte rundt omkring i Norge på 1900-tallet.

– Skulle man dokumentert hvor mange kvinneforeninger vi har hatt i Norge ville det blitt mange. Her er det dokumentasjon som bare ligger og venter på å bli forsket på, sier Theien.

– Særlig om man teller med helselag og misjonsforeninger, i tillegg til Husmorforbundet og Sanitetskvinnene som både var og er en kjempestor forening. Foreningene gav kvinnene mulighet til å dyrke ulike interesser, ferdigheter og gjøre en samfunnsinnsats utenfor det lønnede yrkeslivet.

Mange tenker nok på husmoren som en isolert karakter med lite kontakt med samfunnet for øvrig. Theisens bok viser at dette ikke er tilfelle, i det minste i norsk sammenheng, og foreningslivet vitner om det samme.

“

Det var mye fabrikkbesøk, varedemonstrasjoner og kulturelle opplevelser.

Simensbråten kvinneforening gjennomfører underskriftskampanjer for vanninnleggelse, og de er med å starte den norske hjelpeaksjonen for Finland etter at Finland ble invadert av Sovjetunionen i 1939. De vil drive eldreomsorg og har et levende og sosialt foreningsliv.

I Nordstrand avis kunne man dermed finne hjertesukk over antallet basarer som de ulike husmorforeningene arrangerte, og deres mange «angrep på publikums pengepung», forteller Theien.

Selv om foreningene var mange, og det fantes politiske skillelinjer, for eksempel mellom borgerlig og arbeiderklasse, mener Theien at de også hadde mye felles.

– Det vokste fram en felles kultur på 1930-tallet. Det er mye likt i foreningenes tilbud og hva slags saker de er opptatt av. Det var mye fabrikkbesøk, varedemonstrasjoner og kulturelle opplevelser.

aremonstrasjon av vaskemaskiner i 1949. Rett etter andre verdenskrig var dette noe de færreste hadde råd til. Som det framgår av plakaten for den billigste vaskemaskinen "Hoover" til høyre, til prisen av 653 kroner, måtte man søke Bondekvinnelaget for å få tillatelse til å kjøpe. Den mer moderne vaskemaskinen Bendix i midten kostet godt over 2000 kr, som i 2020-kroner tilsvarer 45 000 kroner! Ikke rart at husmødrene ser noe skeptiske ut. Foto: Leif Ørnelund, Oslo Museum

Noen forskjeller var det imidlertid. Her viser hun til da Arbeiderpartiet dannet egen kvinnegruppe på Simensbråten i 1945. Året etter vedtok Stortinget at mødrehygienekontorer med prevensjonsopplysning skulle få støtte på linje med helsestasjoner. Både lokalt og nasjonalt vakte vedtaket debatt. Da arbeiderkvinnene på Nordstrand søkte Aker helseråd om støtte til oppretting av et slikt kontor, fikk de avslag. I stedet fikk etter hvert Simensbråten en helsestasjon i forsamlingshuset som ble drevet av et lokalt helselag med flere medlemmer fra Simensbråten kvinneforening.

[Les også: De forlot kjøkkenbenken og forandret norsk økonomi](#)

En ny akt i kvinnekampen

I denne perioden, på 1960- og 70-tallet, får også flere av husmorforeningene en del rekrutteringsproblemer. Flere kvinner beveger seg ut i det lønnede yrkeslivet.

– *Hvordan så de på den nye feministiske bølgen?*

– I lokallaget på Nordstrand vet vi at de inviterte Nyfeministene til å holde foredrag for dem. De må ha vært litt nysgjerrige, selv om Nyfeministene stod for noe annet, tror Theien.

– Samtidig var det en del felles saker og verdier mellom de nye feministene og husmødrene. Husmorforeningene hadde jo blant annet gått i bresjen for byggingen av barnehager i Norge.

Psykologen Gruda Skard mente allerede i 1953 at tida var inne for kvinnene til å tre inn i yrkeslivet og for en ny akt i kvinnekampen. Samtidig tegnet det seg raskt noen dilemmaer også, ettersom arbeidet på hjemmefronten ikke forsvant selv om man etter hvert fikk barnehager på plass.

“

Dette med må å få anerkjent husmoryrket var en viktig sak for Husmorforbundet.

«Det er et spørsmål om en kvinne med full jobb og familie virkelig skal prøve å greie husarbeidet på si. Faktisk er det å ha to fulle jobber, og det spørres om en ikke skulle ha såpass mye respekt for husarbeidet at en var klar over at det ikke kan gjøres på fyrabend’, sa Gruda Skard. Hun så for seg to løsninger: Enten at mannen begynte å ta mer ansvar hjemme, eller at husarbeidet ble verdsatt som en egen profesjon med skikkelig utdanning, lønn og sosiale rettigheter», skriver Theien i boka.

– Vi vet jo hva som endte opp som «løsningen»; menn gjør i dag en større del av husarbeidet, og de fleste kvinner er nå i arbeidslivet. «Husmor» er erstattet med «hjemmeværende», og det gjelder ganske få kvinner i dagens Norge. Men internasjonalt fantes det jo etter hvert kampanjer som «Wages for Housework». Ble spørsmålet om lønning av husarbeidet noen gang seriøst drøftet i Norge?

– De ulike foreningene, både Husmorforbundet og arbeiderkvinnene jobbet for forenkling av arbeidet. De ville få inn mer hjelpemidler på kjøkkenet og mer halvfabrikata i matlaging. Det var kanskje en slags en tredje løsning, sier Theien.

– Men dette med må å få anerkjent husmoryrket var en viktig sak for Husmorforbundet. For eksempel ønsket de at husmødrene skulle kunne få vikarer dersom de ble syke. De ønsket seg også pensjonsrettigheter og ferie.

En husmor tester en ny type praktisk tørkeanordning for klær, 1956. Foto: Leif Ørnelund, Oslo Museum

Frigjøring fra husmorrollen

Det siste ble det også en slags ordning med. Det eksisterte allerede flere frivillige feriehem for slitne husmødre. I 1953 fikk de imidlertid også statsstøtte. Stortinget bevilget 400 000 kroner til Norsk Folkehjelp og Husmorforbundet til dette formålet.

I Simensbråten kvinneforening hadde man hatt årlige dagsturer i lengre tid. I 1951 dro kvinnene på sin første og eneste utenlandstur, til Jentoft i Danmark for å besøke et gamlehem.

– Dette var en måte å verdsette husmødrenes arbeid på. Men til tross for at husmødrene etter hvert fikk et par ferieopphold, ble det med det, forteller Theien.

I 1975 var det fortsatt 500 000 kvinner som jobbet primært i hjemmet – til tross for at betegnelsen «husmor» forvant fra SSB. Medlemstallene i Simensbråten kvinneforening var synkende, og de fleste medlemmene var forlengst passert 50 år.

Husmødrenes storhetstid sammenfaller nemlig ikke bare med sosialdemokratiet. Dette er også en bølgedal i feminismens historie. Den fant sted mellom det vi gjerne omtaler som den første bølgen, med stemmerettskampen på det tidlige 1900-tallet og den andre bølgen som kommer på 1960-og 70-tallet.

– Kvinnefrigjøringen var et oppgjør med husmortiden og handlet om frigjøring fra husmorrollen. Det tror jeg også har bidratt til at husmødrene er blitt litt usynlige for ettertiden, tror Theien.

Artikkelen er en redigert versjon av denne artikkelen fra Kildens nyhetsmagasin: [Hanne Linn Skogvang: Hverdagsheltene, Kilden kjønnsforskning.no, 27. august 2020.](#)

Se også

- [Hjemmets finansministre](#)

Kilder

- [Theien, Iselin: Damene i Fiolveien – en historie om norske husmødre, Res Publica, 2020.](#)

FAMILIE

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.